

Д. І. Кленка, кандидат юридичних наук, старший дослідник, старша наукова співробітниця відділу дослідження проблем кримінального процесу та судоустрою Науково-дослідного інституту вивчення проблем злочинності імені академіка В. В. Сташиса НАПрН України
ORCID ID 0000-0001-8423-4581

ПРАВА ЛЮДИНИ В СИСТЕМІ МЕХАНІЗМУ ПРІОРИТЕЗАЦІЇ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ

*По суті ми не можемо мати миру або атмосфери,
в якій мир буде наростати, якщо не визнаватимемо прав окремих
людей і не погодимося, щоб це було основою,
яка б була визнана цілим світом.
Елеонора Рузвельт*

Постановка проблеми. За словами Голови підкомітету з питань взаємодії держави і бізнесу та інвестицій Ігоря Марчука: «Відсутність пріоритезації та фокусування не дозволяє переформатувати систему державного управління під сучасні виклики згідно з тактичними та стратегічними пріоритетами.»¹ З наведеного вбачається, що пріоритезація є одним з основних інструментів вдосконалення системи державного управління. Відмітимо, що зазначене є актуальним для будь-якої галузі діяльності державних органів, зокрема й кримінального судочинства. Особливої актуальності питання пріоритезації у кримінальному провадженні набуває в умовах воєнного стану. Адже кількість зареєстрованих злочинів за ст. 438 Кримінального кодексу України продовжує невпинно зростати, а отже продовжує зростати й навантаження на усю систему кримінальної юстиції, починаючи від суб'єктів, які вносять відомості до ЄРДР, слідчих, які здійснюють досудове розслідування за цими злочинами, і прокурорів-процесуальних керівників, до слідчих суддів та судів, які здійснюють судовий контроль під час досудового провадження

або розглядають кримінальні провадження на судових стадіях. Враховуючи, що правоохоронна, як і судова системи діють в умовах обмеженості ресурсів, зокрема процесуальних, одним із засобів узгодження висхідних потреб, щоб зберегти й забезпечити ефективність функціонування системи кримінальної юстиції, є визначення пріоритетів (пріоритезація) серед кримінальних проваджень чи їх окремих груп, що вплине також на завантаженість не лише слідчих, прокурорів, але й на діяльність оперативних підрозділів, слідчих суддів та судів.² Водночас говорячи про підвищення ефективності діяльності органів кримінальної юстиції не можна забувати, що будь-які зміни мають ґрунтуватися на ст. 8 КПК відповідно до якої кримінальне провадження здійснюється з додержанням принципу верховенства права, відповідно до якого людина, її права та свободи визнаються найвищими цінностями та визначають зміст і спрямованість діяльності держави. Тож не дарма гаслом проєкту Ради Європи «Зміцнення прав людини у системі кримінальної юстиції України» є – «Забезпечення

¹ Ігор Марчук – Ми маємо сформувати прозорі, дешеві, зручні, чесні та заохочувальні засади взаємодії держави та бізнесу (Комітет з питань економічного розвитку) <https://komprompol.rada.gov.ua/news/main_news/74335.html> (дата звернення: 11.06.2025)

² Пашковський М. І. Пріоритезація кримінальних проваджень за статтею 438 КК України: перспективи цифровізації // Альманах наукових праць фахівців Науково-дослідного інституту вивчення проблем злочинності імені академіка В. В. Сташиса Національної академії правових наук України за результатами досліджень у 2022 р. (Право, 2023) 81–82

прав людини в кримінальній юстиції – пріоритет сьогодення!»¹

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Окремі напрями проблематики пріоритезації у кримінальному провадженні фрагментарно висвітлювались у роботах таких учених як: Берлача А. І., Гарницької А. О., Коваленка А. В., Лапкіна А. В., Пашковського М. І. Соколовського М. В., Торбаса О. О. Однак підкреслимо, що комплексного спеціального дослідження пріоритезації у кримінальному провадженні на сьогодні не проводилось. Щодо забезпечення прав людини в кримінальному провадженні, то ця тематика широко висвітлена в науковій літературі на різних рівнях, майже кожне дослідження прямо або опосередковано пов'язано з питаннями вдосконалення механізмів захисту прав людини в кримінальному судочинстві. Водночас аналіз кримінальної процесуальної літератури свідчить про відсутність дослідження прав людини в системі механізму пріоритезації у кримінальному провадженні, що зумовлює актуальність цієї роботи.

Мета статті є визначення місця та ролі прав людини в системі механізму пріоритезації у кримінальному провадженні.

Виклад основного матеріалу. Права людини забезпечують особу від держави. Вони відображають межі втручання держави у суспільні відносини, виступають засобом захисту від невинуватого втручання, гарантією реалізації свободи індивідів. При цьому права надають не лише інструменти для опору у разі порушення, але й загальну можливість впливу з боку громадян на управління державою та прийняття політичних рішень. *Права людини виступають критерієм справедливості, як загальної, соціальної, так і застосованої як принцип права у конкретних ситуаціях.* Права людини, крім того, надають впевненість, що у протистоянні з державою та іншими порушниками прав, особа не буде піддана безпідставним переслідуванням. Відповідно до ст. 3 Конституції України людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю. Права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави. Держа-

ва відповідає перед людиною за свою діяльність. Утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави.

Конституційний Суд України виходить із того, що Україна як правова держава має своїм пріоритетом гарантування прав і свобод людини і громадянина. З цією метою держава зобов'язана запроваджувати юридичне регулювання, яке відповідає конституційним нормам і принципам, необхідне для забезпечення реалізації прав і свобод кожної особи та їх ефективного поновлення. При цьому окремі конституційні цінності, зокрема недоторканність людини як гарантія від посягань з боку інших осіб на права і свободи, насамперед основоположне право на свободу, потребують посилення гарантій їх захисту.²

Тож, на глобальному (чи надсистемному) рівні пріоритетом, найвищою цінністю в кримінальному провадженні як соціально-правової інституції у демократичному суспільстві є людина, її права та свободи, що визначають зміст та спрямованість будь-якої державної діяльності (ст. 8 КПК України). Як влучно зазначає О. Дуфенюк, «...система кримінального провадження має бути «надійним притулком», «останньою фортецею» для всіх скривджених, які шукають справедливості та відновлення порушених прав. Відтак не викликає сумніву важливість окреслення такого завдання як рушійного фактора, що надає цілеспрямованості та плановірності діяльності органів кримінальної юстиції й водночас сигналізує суспільству про *їх стратегічний пріоритет*»³.

Такий антропологічний характер спрямованості кримінального провадження обумовлює і його мету – справедливе (в матеріальному та процедурному аспекті) вирішення кримінально-правового конфлікту, котра виступає аксіологічним виміром сучасної кримінальної процедури, що за своєю суттю є її лакмусовим папірцем та відріз-

¹ Зміцнення прав людини у системі кримінальної юстиції України. Фаза II (Офіс Ради Європи в Україні) <<https://www.coe.int/uk/web/kyiv/-/project-fostering-human-rights-in-the-criminal-justice-system-in-ukraine-a-new-phase-has-started>> (дата звернення: 11.06.2025)

² Рішення Конституційного Суду України (Велика палата) у справі за конституційною скаргою Глуценка Віктора Миколайовича щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень частини другої статті 392 Кримінального процесуального кодексу України від 13 червня 2019 року №4-р/2019URL: <https://ccu.gov.ua/storinka-knygy/312-pryncyp-garantovanosti-prav> (дата звернення: 11.06.2025)

³ Дуфенюк О. М. Концептуальна модель балансу в кримінальному провадженні: інституційний, правозастосовний, особистісний рівні' (дис. д-ра юрид. наук, Львів, 2023) 131 <https://www.lvduvs.edu.ua/documents_pdf/nauka/dorobok_zdobuvachiv/dufenuk_1.pdf> (дата звернення: 11.06.2025)

няє його від радянського процесу. При цьому досягнення такої мети відбувається завдяки системній реалізації об'єктивно взаємопов'язаних між собою завдань, визначених у статті 2 КПК, що за своєю суттю є стратегічними напрямками реалізації кримінальної процедури. Ними є: захист особи, суспільства та держави від кримінальних правопорушень, охорона прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження, а також забезпечення швидкого, повного та неупередженого розслідування і судового розгляду з тим, щоб кожний, хто вчинив кримінальне правопорушення, був притягнутий до відповідальності в міру своєї вини, жоден невинуватий не був обвинувачений або засуджений, жодна особа не була піддана необґрунтованому процесуальному примусу і щоб до кожного учасника кримінального провадження була застосована належна правова процедура. Кожна з позначених стратегічних компонент кримінальної процедури «опікується» певною правовою цінністю (має певний аксіологічний вимір) чи є «прикладом юридично значущого позитивного інтересу»¹. З огляду ж як на об'єктивно наявну суперечливість приватних (навіть законних), державних та суспільних інтересів, так і можливу суперечність інтересів учасників в середині кожної групи, нерідко виникають проблемні ситуації щодо системної реалізації завдань кримінального провадження.

Утім, як вже зазначалось нами раніше, оголошуючи пріоритетне значення прав людини та основоположних свобод у кримінальному судочинстві, не можна забувати про те, що під час кримінальної процесуальної діяльності вирішується й комплекс інших, не менш важливих завдань правосуддя, пов'язаних з розкриттям вчиненого кримінального правопорушення та розв'язання питання про покарання винного.

Тож, необхідність пріоритезації у кримінальному провадженні, перш за все, обумовлена аксіологічною конкурентністю, навіть конфліктністю основних стратегічних векторів кримінальної процедури. Слід погодитись із тим, що «сфера кримінальних процесуальних правовідносин є апріорі конфліктною, оскільки підставою виникнення таких правовідносин є порушення одним суб'єктом прав та інтересів іншого, а їх розви-

ток відбувається в рамках змагальних процедур, що також, безумовно, передбачає зіткнення інтересів протилежних сторін. Врахування вказаного дає дослідникам цілком обґрунтовані підстави стверджувати, що кримінальний процесуальний конфлікт – це нормальний і такий, уникнути якого неможливо, прояв правових зв'язків та відносин між учасниками кримінальної процесуальної діяльності, які переслідують різні, а найчастіше несумісні цілі та інтереси»²

Інакше кажучи, стратегічна пріоритетність прав людини у правовій державі зовсім не означає безумовну пріоритетність приватних інтересів перед суспільними під час кримінальної процедури. Адже через органічну єдність та взаємозв'язок завдань забезпечення державою прав та законних інтересів особи, залученої в орбіту кримінального провадження, в тому числі потерпілого, з розкриттям злочину та справедливим покаранням винного, саме публічне начало кримінального процесу забезпечує не тільки публічний інтерес, тобто інтерес держави та суспільства в цілому, а й безпосередньо інтерес особи.

Швидке, повне та неупереджене розслідування та судовий розгляд є тим механізмом, за допомогою якого забезпечуються права осіб. Відтак, реалізацію кримінальним процесом свого призначення в сучасних умовах слід вбачати в певному компромісі, досягненні балансу між суспільними, державними та особистими інтересами, чи синхронізації захисту інтересів особи з інтересами суспільства та держави. Водночас як домінування державних інтересів обумовлює вияви обвинувального ухилу, так і надмірне розширення прав учасників процесу призводить до невинуватого звуження можливостей органів кримінального переслідування щодо розкриття злочину, а отже, й забезпеченню відновлення прав осіб, які постраждали від злочину (по суті, тих самих учасників).³

Разом із цим, забезпечення «балансу» в кримінальному провадженні, квінтесенцією якого є правова засада розумності, передбачає надання в конкретній правовій ситуації переваги чомусь перед чимось (визначення пріоритетів). Пошук цього важко досяжного, втім бажаного балансу публічних і приватних інтересів, вимагає таку

² --, 69

³ Глинська Н В 'Конфлікт інтересів у сфері кримінального судочинства: шляхи гармонізації' *Захист прав і законних інтересів особи у кримінальному судочинстві* : матеріали наук. семінару (20 трав. 2011 р. Харків) 92–95

¹ Тітко І А 'Нормативне забезпечення та практика реалізації приватного інтересу в кримінальному процесі України' (дис д-ра юрид. наук Харків, 2016) 22

побудову кримінальної процесуальної форми, котра врівноважувала б різноспрямовані вектори інтересів у кримінальному провадженні, зокрема у спосіб розставляння законодавцем акцентів щодо превалювання того чи іншого інтересу (наділення його більшою вагомістю) як на рівні окремих процесуальних квантів, так і інститутів чи їх сукупності.

Для уникнення правових колізій різних інтересів законодавець в одних випадках надає пріоритет забезпеченню державних інтересів, зокрема щодо оперативного розслідування злочину попри певне обмеження конституційних прав особи (наприклад, інститут невідкладного обшуку). В інших випадках, навпаки пріоритет надається забезпеченню прав особи перед інтересами загальносуспільними у спосіб створення певних складнощів для реалізації останніх (наприклад, ускладнена процедура збирання доказів через інститут допустимості). При цьому цілком погоджуємось з І. Тіткою в тому, що «...виокремити певну сферу кримінального процесу, у якій би панівним був лише приватний або лише публічний інтерес, можливо тільки за умови, що така сфера буде досить вузькою. Вбачається, що не можна назвати жодного різновиду провадження по кримінальних справах (не є винятком і провадження у формі приватного обвинувачення), де у чистому вигляді буде панувати виключно один вид інтересів»¹.

Звісно що механізм аксіологічної пріоритезації у кримінальному провадженні не є однолінійним та передбачає застосування різних пропорцій, зокрема різного ступеня впливовості одного інтересу над іншим у конкретній правовій ситуації, що залежить від низки обставин. Питання пріоритетності у кримінальному провадженні завжди є особливо актуальними у контексті нормативної конструкції тих інститутів, де конфлікт приватних та публічних інтересів є особливо гострим, як то при регламентації меж диспозитивності, публічності, змагальності, механізму обчислення строків досудового розслідування; підстав та порядку обрання заходів забезпечення кримінального провадження; підстав проведення та порядку оцінки правомірності негласних слідчих (розшукових) дій; конструкції процедур відновного правосуддя; пошуку оптимальної моделі касаційних фільтрів та ін.

¹ Тітко І. А. 'Нормативне забезпечення та практика реалізації приватного інтересу в кримінальному процесі України' (дис д-ра юрид. наук Харків, 2016) 77, 99

При цьому інтеграційним показником аксіологічної пріоритезації у кримінальному провадженні на системному рівні є злагоженість та врівноваженість (компенсованість), в основі якої полягає концепція «оптимум Парето»², що активно використовується в літературі у контексті обговорення політичних процесів і права, зокрема для обґрунтування раціональності балансу інтересів у правозастосовній практиці (будь-яке покращення становища одного елемента призведе до погіршення становища іншого; у кримінальному провадженні – кожна зміна закону або розширює межі втручання у приватну сферу, або звужує дискрецію державних органів)³.

Питання скомпенсованості диспропорцій конкуруючих інтересів в кримінальному провадженні є одними з «надпопулярних» у прецедентній практиці Європейського суду з прав людини (далі – ЄСПЛ)⁴. Так, зокрема, у контексті неабсолютного характеру права особи на розкриття необхідних доказів ЄСПЛ зауважує про те, що «...у певній кримінальній справі можуть бути присутні й конкуруючі інтереси, наприклад, національна безпека або необхідність захистити свідка, який може зазнати переслідування, або ж збереження у таємниці поліцейських методів розкриття злочинів, і ці інтереси необхідно врівноважити з правами обвинуваченого. У певних випадках може бути

² «Оптимум Парето» – це відносний критерій ефективності (оптимальності) функціонування економічної системи, який конкретизує стан оптимальності в такому принципі: це досягнення ситуації, коли ніхто не може поліпшити своє становище без одночасного погіршення становища будь-кого іншого. [Мисник О. П. 'Роль Вільфредо Парето в розвитку теорії суспільного добробуту' (2022) 13 (4) Економіка і управління бізнесом <<https://economicscience.com.ua/web/uploads/pdf/Economics%20and%20Business%20Management,%202022,%20Vol.%2013,%20No.%204-84-93.pdf>>]

³ Дуфенюк О. М. 'Оптимум Парето у кримінальному провадженні на прикладі останніх «воєнних новел»' *Українська кримінальна юстиція в умовах війни* : матеріали VIII (XXI) Львівського форуму кримінальної юстиції (м. Львів, 9–11 червня 2022 р.) 103–106. Як зазначає авторка, у структурі оптимуму Парето у кримінальному процесі ядро становить баланс приватного і публічного у кримінальному провадженні, а кожна наступна новелізація або розширює межі втручання у приватну сферу, або звужує дискрецію процесуальних органів.

⁴ Вказану проблематику розглядали у контексті цифрових питань кримінального провадження, зокрема, див. Глинська Н. В. 'Щодо проблематики балансування приватних та публічних інтересів при вирішенні цифрових питань кримінального провадження практиці Європейського суду з прав людини' *Цифровізація кримінального провадження: стан та перспективи* : матеріали наук.-практ. круглого столу (м. Харків, 19 верес. 2024 р.) 53–57 <<https://doi.org/10.31359/9786178411565>> (дата звернення: 11.06.2025)

необхідно приховати від захисту певні докази, аби захистити основоположні права іншої особи або ж об'єкт особливого суспільного значення. Однак з погляду пункту 1 статті 6 правомірними є тільки ті заходи обмеження прав захисту, які є абсолютно необхідними («Ван Мехелен та інші проти Нідерландів» (Van Mechelen and Others v. the Netherlands), 1997, § 58; «Пасі проти Бельгії» (Paci v. Belgium), 2018, § 85). Для того ж, аби гарантувати обвинуваченому справедливий судовий розгляд, будь-які труднощі, спричинені для захисту обмеженням його прав, повинні бути належно компенсовані у ході провадження в судових органах («Роу і Девіс проти Сполученого Королівства» (Rowe and Davis v. the United Kingdom) [ВП], 2000, § 61; «Доорсон проти Нідерландів» (Doorson v. the Netherlands), 1996, § 72)¹.

Доречною ілюстрацією врівноваження інтересів є зауваження ЄСПЛ у контексті інституту заочного провадження на кшталт того, що «неможливість проведення судового розгляду справи за відсутності обвинуваченого може паралізувати здійснення кримінального провадження, оскільки це може призвести, наприклад, до знищення доказів, закінчення строків давності притягнення до кримінальної відповідальності або судової помилки («Колоцца проти Італії» (Colozza v. Italy), 1985, § 29). Утім попри те, що провадження, які проводяться за відсутності обвинуваченого, самі по собі не є несумісними зі статтею 6 Конвенції, відмова в правосудді відбувається тоді, коли особа, засуджена *in absentia*, не може згодом отримати від суду, який розглядав її справу, повторний розгляд по суті обвинувачення, як стосовно права, так і факту, у разі якщо не було встановлено, що він відмовився від свого права постати перед судом і захищати себе, або те, що він мав намір уникнути суду («Сейдовіч проти Італії» (Sejdovic v. Italy) [ВП], 2006, § 82). Це пояснюється тим, що обов'язок гарантувати право обвинуваченого у вчиненні кримінального правопорушення бути присутнім у залі суду – або під час першого розгляду, або під час повторного судового розгляду – є однією з основних вимог статті 6 («Стойков проти Болгарії» (Stoichkov v. Bulgaria), 2005, § 56)².

¹ Посібник зі статті 6 Європейської конвенції з прав людини – Право на справедливий суд (кримінальний аспект) 41 <https://ks.echr.coe.int/documents/d/echr-ks/guide_art_6_criminal_ukr> (дата звернення: 11.06.2025)

² – 65–66

Обмежуючись викладеними прикладами (адже їх можна відшукати майже в кожному рішенні ЄСПЛ відносно тих чи інших інститутів кримінального провадження), вкажімо, що пріоритезація в її предметному розумінні (закладена в основі побудови кримінальної процесуальної форми), з одного боку, не завжди є досконалою, про що сигналізують певні системні маркери, як то «законодавчі прогалини, конкуренція норм, невиправдано широкі дискреційні повноваження державних органів, інші негативні явища правової дійсності, які в кінцевому результаті призводять у тому числі й до невизначеності в питанні пріоритету того чи іншого інтересу в конкретній ситуації»³.

З іншого боку, навіть досконала процесуальна форма не є чимось усталеним. Наскільки об'єктивні динамічні соціально-політичні зміни, настільки наочною є потреба систематичного її перегляду з метою перефрагментації конструкції кримінальної процесуальної форми. Наочною ілюстрацією цього є суттєве корегування пріоритетів у кримінальному провадженні у бік суспільних та державних інтересів, викликане перебуванням нашої країни в умовах агресивної війни. Позначене питання потребує окремого розгляду, тут лише підкреслимо, що така тенденція при всій її об'єктивній виправданості містить ризик перебільшення обмеження основних процесуальних гарантій учасників процесу та появу суттєвого дисбалансу з ухилом на забезпечення публічного інтересу в кримінальному процесуальному законодавстві. Позначене вимагає доктринального осмислення з метою формулювання компенсаторних механізмів, упереджуючи звернення до ЄСПЛ з приводу порушення нашою державою конвенційних прав та свобод людини.

Висновки. На підставі проведеного дослідження вважаємо доцільним зробити такі висновки. Права людини як найвища соціальна цінність, є аксіологічним аспектом пріоритезації у кримінальному провадженні. Враховуючи положення ст. 2 КПК України необхідність пріоритезації у кримінальному провадженні, перш за все, обумовлена аксіологічною конкурентністю, конфліктністю основних стратегічних векторів кримінальної процедури. Тож основним елементом забезпечення «балансу» в кримінальному провадженні, є надання в конкретній

³ Тітко І А 'Нормативне забезпечення та практика реалізації приватного інтересу в кримінальному процесі України' (дис. ...д-ра юрид. наук Харків, 2016) 158–159

правовій ситуації переваги чомусь перед чимось (визначення пріоритетів). Пошук цього балансу публічних і приватних інтересів, вимагає таку побудову кримінальної процесуальної форми, котра врівноважувала б різноспрямовані вектори інтересів

у кримінальному провадженні, зокрема у спосіб розставляння законодавцем акцентів щодо превалювання того чи іншого інтересу (наділення його більшою значущістю) як на рівні окремих процесуальних квантів, так і інститутів чи їх сукупності.

REFERENCES

List of legal documents

Cases

1. Rishennia Konstytutsiinoho Sudu Ukrainy (Velyka palata) u spravi za konstytutsiinou skarhoiu Hlushchenka Viktora Mykolaiovycha shchodo vidpovidnosti Konstytutsii Ukrainy (konstytutsiinosti) polozhen chastyny druhoi statti 392 Kryminalnogo protsesualnogo kodeksu Ukrainy vid 13 chervnia 2019 roku № 4-r/2019URL: <https://ccu.gov.ua/storinka-knygy/312-pryncyp-garantovanosti-prav> (in Ukrainian)

Bibliography

Non-authored books

1. *Posibnyk zi statti 6 Yevropeiskoi konventsii z prav liudyny – Pravo na spravedlyvyi sud (kryminalnyi aspekt)* [Guide to Article 6 of the European Convention on Human Rights – Right to a fair trial (criminal aspect)] 151 <https://ks.echr.coe.int/documents/d/echr-ks/guide_art_6_criminal_ukr> (in Ukrainian)

Journal articles

2. Mysnyk O P 'Rol Vilfredo Pareto v rozvytku teorii suspilnogo dobrobutu' [The role of Vilfredo Pareto in the development of the theory of social welfare] (2022) 13 (4) *Ekonomika i upravlinnia biznesom* <<https://economicscience.com.ua/web/uploads/pdf/Economics%20and%20Business%20Management,%202022,%20Vol.%2013,%20No.%204-84-93.pdf>> (in Ukrainian)
3. Pashkovskiy M. I. 'Priorytezatsiia kryminalnykh provadzhn za statteiu 438 KK Ukrainy: perspektyvy tsyfrovizatsii' [Prioritization of criminal proceedings under Article 438 of the Criminal Code of Ukraine: prospects for digitalization] *Almanakh naukovykh prats fakhivtsiv Naukovo-doslidnogo instytutu vyvchennia problem zlochynnosti imeni akademika V. V. Stashysa Natsionalnoi akademii pravovykh nauk Ukrainy za rezultaty doslidzhenn u 2022 r.* (Pravo, 2023) 81–82 (in Ukrainian)

Thesis

4. Dufeniuk O M 'Kontseptualna model balansu v kryminalnomu provadzhenni: instytutsiinyi, pravozastosovnyi, osobystisnyi rivni' [Conceptual model of balance in criminal proceedings: institutional, law enforcement, personal levels] (dys. d-ra yuryd. nauk, Lviv, 2023) 563 131. <https://www.lvduvs.edu.ua/documents_pdf/nauka/dorobok_zdobuvachiv/dufenuk_1.pdf> (in Ukrainian)
5. Titko IA 'Normatyvne zabezpechennia ta praktyka realizatsii pryvatnoho interesu v kryminalnomu protsesi Ukrainy' [Regulatory support and practice of implementing private interest in the criminal process of Ukraine] (dys. ...d-ra yuryd. nauk Kharkiv, 2016) 450 (in Ukrainian)

Conference papers

6. Hlynska N V 'Konflikt interesiv u sferi kryminalnogo sudochynstva: shliakhy harmonizatsii' [Conflict of interest in criminal justice: ways to harmonise] *Zakhyst prav i zakonnykh interesiv osoby u kryminalnomu sudochynstvi* : materialy nauk. seminaru (20 trav. 2011 r. Kharkiv) 92–95 (in Ukrainian)
7. – 'Shchodo problematyky balansuvannia pryvatnykh ta publicnykh interesiv pry vyrishenni tsyfrovyykh pytan kryminalnogo provadzhennia praktysi' [On the issue of balancing private and public interests when resolving digital issues in criminal proceedings in the practice of the European Court of Human Rights] *Yevropeiskoho sudu z prav liudyny Tsyfrovizatsiia kryminalnogo provadzhennia: stan ta perspektyvy* : materialy nauk.-prakt. kruhloho stolu (m. Kharkiv, 19 veres. 2024 r.) 53–57 <<https://doi.org/10.31359/9786178411565>> (in Ukrainian)
8. Dufeniuk O. M. 'Optimum Pareto u kryminalnomu provadzhenni na prykladi ostannikh «voiennykh novel»' [Pareto optimum in criminal proceedings based on the example of recent «war novels»] *Ukrainska kryminalna yustytisia v umovakh viiny* : materialy VIII (XXI) Lvivskoho forumu kryminalnoi yustytisii (m. Lviv, 9–11 chervnia 2022 r.) 103–106 (in Ukrainian)

Websites

9. 'Zmitsnennia prav liudyny u systemi kryminalnoi yustytisii Ukrainy. Faza II' [Зміцнення прав людини у системі кримінальної юстиції України. Фаза II] (Ofis Rady Yevropy v Ukraini) <<https://www.coe.int/uk/web/kyiv/-/project-fostering-human-rights-in-the-criminal-justice-system-in-ukraine-a-new-phase-has-started>> (in Ukrainian)

10. 'Ihor Marchuk – My maiemo sformuvaty prozori, deshevi, zruchni, chesni ta zaokhochuvalni zasady vzaiemodii derzhavy ta biznesu' ['Ihor Marchuk – We must form transparent, cheap, convenient, honest and encouraging principles of interaction between the state and business'] (Komitet z pytan ekonomichnoho rozvytku) <https://komprompol.rada.gov.ua/news/main_news/74335.html> (in Ukrainian)

Клепка Д. І.

Права людини в системі механізму пріоритезації у кримінальному провадженні

У статті досліджено взаємозв'язок між правами людини та механізмом пріоритезації у кримінальному провадженні. Вказується, що на глобальному (чи надсистемному) рівні пріоритетом, найвищою цінністю в кримінальному провадженні як соціально-правової інституції у демократичному суспільстві є людина, її права та свободи, що визначають зміст та спрямованість будь-якої державної діяльності (ст. 8 КПК України). Зазначається, що необхідність пріоритезації у кримінальному провадженні, перш за все, обумовлена аксіологічною конкурентністю, конфліктністю основних стратегічних векторів кримінальної процедури. Тож основним елементом забезпечення «балансу» в кримінальному провадженні є надання в конкретній правовій ситуації переваги чомусь перед чимось (визначення пріоритетів). Пошук цього балансу публічних і приватних інтересів вимагає таку побудову кримінальної процесуальної форми, котра врівноважувала б різноспрямовані вектори інтересів у кримінальному провадженні, зокрема у спосіб розставляння законодавцем акцентів щодо превалювання того чи іншого інтересу (наділення його більшою значущістю) як на рівні окремих процесуальних квантів, так і інститутів чи їх сукупності. Акцентовано на необхідності дотримання засад верховенства права, забезпечення справедливого судового розгляду та захисту основоположних прав учасників процесу при впровадженні підходів до розподілу ресурсів та визначення пріоритетності розслідувань.

Ключові слова: права людини, кримінальне провадження, пріоритезація, справедливий суд, ефективність.

Клепка Д.

Human rights in the system of the prioritization mechanism in criminal proceedings

The article examines the relationship between human rights and the prioritization mechanism in criminal proceedings. It is indicated that at the global (or suprasystem) level, the priority, the highest value in criminal proceedings as a socio-legal institution in a democratic society, is a person, his rights and freedoms, which determine the content and direction of any state activity (Article 8 of the Code of Criminal Procedure of Ukraine). It is noted that the need for prioritization in criminal proceedings is, first of all, due to the axiological competitiveness, conflict of the main strategic vectors of criminal procedure. Therefore, the main element of ensuring «balance» in criminal proceedings is to give preference to something over something in a specific legal situation (determination of priorities). The search for this balance of public and private interests requires the construction of a criminal procedural form that would balance the divergent vectors of interests in criminal proceedings, in particular, in the way the legislator places emphasis on the prevalence of a particular interest (giving it greater significance) both at the level of individual procedural quanta and institutions or their aggregates. The emphasis is on the need to adhere to the principles of the rule of law, ensure a fair trial and protect the fundamental rights of participants in the process when implementing approaches to resource allocation and determining the priority of investigations.

Keywords: human rights, criminal proceedings, prioritization, fair trial, efficiency.

Стаття надійшла до редакції: 15.06.2025 р.

Прийнята до друку: 20.06.2025 р.